

Sygn. akt III CZP 60/20

UCHWAŁA

Dnia 29 października 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Monika Koba

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa M. R.
przeciwko (...) Bank Spółce Akcyjnej w W.
o ustalenie i zapłatę,
po rozstrzygnięciu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 29 października 2021 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Apelacyjny w (...)
postanowieniem z dnia 20 maja 2020 r., sygn. akt V ACz (...),

"1. Czy zarządzenie o zwrocie pozwu wydane na podstawie art. 131 [1a] k.p.c. podlega doręczeniu stronie, nawet jeśli jest ona reprezentowana przez pełnomocnika procesowego;

2. czy wydanie zarządzenia o zwrocie pozwu na podstawie art. 130 [1a] k.p.c. ze wskazaniem braków stanowiących podstawę zwrotu zgodnie z § 2 tego przepisu powoduje, że termin do złożenia zażalenia na to zarządzenie biegnie od dnia jego doręczenia?"

podjął uchwałę:

Zarządzenie o zwrocie pozwu wniesionego przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej, wydane na podstawie art. 130^{1a} § 1 i 2 k.p.c., doręcza się tym podmiotom; termin do wniesienia zażalenia na to zarządzenie biegnie od dnia jego

doręczenia z uzasadnieniem sporządzonym na żądanie, o którym mowa w art. 357 § 2¹ w związku z art. 362 k.p.c.

UZASADNIENIE

Powódka M. R., reprezentowana przez radcę prawnego, w dniu 28 października 2019 r. wniosła do Sądu Okręgowego w W. pozew przeciwko (...) Bank Spółce Akcyjnej w W. o ustalenie nieważności umowy i zapłatę. Zarządzeniem przewodniczącego z dnia 4 grudnia 2019 r., wydanym na podstawie art. 130^{1a} § 1 k.p.c., pozew został zwrócony ze wskazaniem braków, jakimi był dotknięty. Pełnomocnik powódki wniósł ponownie pozew w terminie określonym w art. 130^{1a} § 3 k.p.c., uzupełniając częściowo jego braki. Do pozwu nie załączył wymaganej liczby egzemplarzy pełnomocnictwa; uczynił to osobnym pismem z dnia 16 stycznia 2020 r., wnosząc o przywrócenie terminu do dokonania tej czynności. Wniosek ten został oddalony postanowieniem Sądu Okręgowego w W. z dnia 20 lutego 2020 r. a pozew zwrócony zarządzeniem przewodniczącego wydanym w tym samym dniu, wskazującym, iż podstawę zwrotu stanowi nieuzupełnienie w terminie braków pozwu w zakresie dołączenia pełnomocnictwa uprawniającego do reprezentowania powódki. Odpis zarządzenia o zwrocie pozwu został doręczony pełnomocnikowi powódki w dniu 23 marca 2020 r. W dniu 30 marca 2020 r. powódka wniosła osobiście zażalenie na to zarządzenie.

Sąd Apelacyjny w (...) powziął poważne wątpliwości prawne co do dopuszczalność zażalenia, którym dał wyraz w zagadnieniach prawnych przedstawionych Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wątpliwości Sądu drugiej instancji wiążą się z wykładnią art. 130^{1a} § 1 i 3 oraz art. 357 § 2¹ k.p.c. wprowadzonych - z dniem 7 listopada 2019 r. - ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz

niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469) i obejmuje dwie kwestie. Pierwsza dotyczy tego, czy zarządzenie o zwrocie pozwu wydane na podstawie art. 130^{1a} § 1 i 3 k.p.c. podlega doręczeniu bezpośrednio stronie z pouczeniem o terminie i sposobie jego zaskarżenia, czy też jej pełnomocnikowi. Druga odnosi się do problemu, czy zarządzenie takie, wskazujące braki, które stanowią podstawę zwrotu, jest równoznaczne w skutkach ze sporządzeniem uzasadnienia zarządzenia i wyłącza konieczność wystąpienia z wnioskiem o sporządzenie uzasadnienia tego zarządzenia, warunkującym możliwość wniesienia zażalenia.

Zgodnie z art. 130^{1a} § 1 k.p.c., pismo wniesione przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej, dotknięte brakami formalnymi uniemożliwiającymi nadanie mu prawidłowego biegu, podlega zwrotowi stronie bez wezwania do jego poprawienia lub uzupełnienia. W zarządzeniu o zwrocie pisma przewodniczący wskazuje braki stanowiące podstawę zwrotu (art. 130^{1a} § 2 k.p.c.). Stosownie zaś do art. art. 130^{1a} § 3 k.p.c., strona może w terminie tygodnia od doręczenia zarządzenia o zwrocie pisma wnieść je ponownie i jeżeli pismo poprawione nie jest dotknięte brakami, wywołuje skutek od daty pierwotnego wniesienia; skutek ten jednak nie następuje w przypadku kolejnego zwrotu pisma, chyba że zwrot nastąpił na skutek braków uprzednio nie wskazanych.

Przytoczony mechanizm zwrotu pisma procesowego nawiązuje do unormowania przewidzianego w art. 479^{8a} k.p.c., stosowanym w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych do czasu wyeliminowania go z porządku prawnego z mocy wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 kwietnia 2009 r., SK 28/08 (OTK-A 2009, nr 4, poz. 48). Zyskał on obecnie - po modyfikacji wprowadzającej swoistą klauzulę ratunkową - zasadniczo walor reguły ogólnej, przewidzianej dla wszystkich postępowań. Rozwiązanie to ma - w zamyśle ustawodawcy - przyczynić się do usprawnienia postępowania, odciążyć sądy od określonych czynności, postawić zawodowym pełnomocnikom wyższe wymagania przy wnoszeniu pism procesowych i wpłynąć na nich dyscyplinująco przy ich wykonywaniu; nie stosuje się go - rzecz jasna - w sytuacjach, w których

pismo wnoszone jest przez stronę osobiście albo przez reprezentującego ją nieprofesjonalnego pełnomocnika.

Zwrot pisma procesowego dotkniętego brakami formalnymi następuje przez doręczenie zarządzenia przewodniczącego. W art. 130^{1a} § 1 k.p.c. wskazano, że „przewodniczący zwraca pismo stronie”. Tymczasem zgodnie z art. 133 § 3 zdanie pierwsze k.p.c., jeżeli ustanowiono pełnomocnika procesowego lub osobę upoważnioną do odbioru pism sądowych, pisma sądowe doręcza się tym osobom. Należy podkreślić, że wyjątek od tej reguły przewidziano w art. 133 § 3 zdaniu drugim k.p.c., stanowiącym, że pismo wzywające stronę do osobistego stawiennictwa doręcza się - wyjąwszy przypadek uregulowany w art. 1135⁵ § 1 - tylko bezpośrednio tej stronie. Przytoczona zasada uwzględnia istotę umocowania pełnomocnika procesowego; jeżeli ma on reprezentować stronę w postępowaniu sądowym oraz dokonywać na jej rzecz czynności procesowych, to pisma wskazujące na potrzebę podjęcia tych czynności powinny być doręczone pełnomocnikowi. Skoro zaś wyjątek od tej zasady został wyartykułowany wprost w art. 133 § 3 k.p.c., to nie można uznać, że art. 130^{1a} § 1 k.p.c. wprowadza kolejne od niej odstępstwo. Odmiennego wniosku nie usprawiedliwia literalne brzmienie tego przepisu. Należy zauważyć, że również na gruncie art. 130² § 2 k.p.c., który przewiduje możliwość usunięcia braku fiskalnego pisma procesowego przez uiszczenie stosownej opłaty - podobnie, jak braku formalnego pisma stosownie do art. 130^{1a} § 3 - przez samą stronę, przyjmuje się, że w przypadku, kiedy reprezentuje ją pełnomocnik procesowy, to jemu należy doręczać wszelkie pisma procesowe, a więc również zarządzenie o zwrocie. Dla wywołania przez pismo skutku od daty jego pierwotnego wniesienia nie ma znaczenia, czy braki na podstawie art. 130^{1a} § 3 k.p.c. (art. 130² k.p.c.) uzupełnia strona, czy też pełnomocnik; literalne wskazanie w tych przepisach, że może uczynić to sama strona nie stanowi zatem podstawy do uznania, że zarządzenie o zwrocie doręcza się stronie, jeżeli reprezentuje ją pełnomocnik.

Przepisy o doręczeniach mają charakter bezwzględnie obowiązujący. Doręczenie pisma stronie, a nie jej pełnomocnikowi lub osobie upoważnionej do odbioru pism - jak trafnie zauważył Sąd Apelacyjny - jest bezskutecznie

(zob. min. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 14 grudnia 1972 r., III CRN 324/72 oraz z dnia 4 kwietnia 2017 r., II PZ 2/17 – nie publ.). Odstępstwo od tej - wywołującej doniosłe skutki procesowe - zasady wymaga jednoznacznej i stanowczej regulacji, a takiej art. 130^{1a} k.p.c. nie zawiera. Nie ma racjonalnych argumentów, które uzasadniałyby wprowadzenie w postępowaniu walidacyjnym - przewidzianym w tym przepisie - wyjątku od zasady określonej w art. 133 § 3 zdanie pierwsze k.p.c. Nie sposób bowiem uznać, że strona korzystająca z pomocy profesjonalnego pełnomocnika - najczęściej niebędąca prawnikiem - potrafi i musi sama korygować wady dokonywanych przez niego czynności procesowych oraz że w tym zakresie pełnomocnictwo procesowe doznaje przez to ograniczenia.

Druga wątpliwość Sądu drugiej instancji dotyczy sposobu zaskarżenia zarządzenia o zwrocie pozwu, wydanego na podstawie art.130^{1a} k.p.c. Zgodnie z art. 394 § 1 pkt 2 k.p.c., który zachował swoje dotychczasowe brzmienie, na zarządzenie to przysługuje zażalenie; mają do niego zastosowanie przepisy dotyczące zaskarżania postanowień (art. 398 k.p.c.).

W stanie prawnym obowiązującym od dnia 7 listopada 2019 r. postanowienia podlegające zaskarżeniu wydane na posiedzeniu niejawnym doręcza się z urzędu bez uzasadnienia (art. 357 § 2 k.p.c.); postanowienie takie sąd uzasadnia tylko na żądanie strony zgłoszone w terminie tygodnia od dnia doręczenia postanowienia (art. 357 § 2¹ k.p.c.). Tygodniowy termin do wniesienia zażalenia biegnie od dnia doręczenia postanowienia z uzasadnieniem; jeżeli przy wydaniu postanowienia sąd odstąpił od jego uzasadnienia na podstawie art. 357 § 6 k.p.c, termin liczy się od dnia ogłoszenia postanowienia, a jeżeli podlegało ono doręczeniu - od dnia jego doręczenia (art. 394 § 2 k.p.c.). Drogę do wniesienia zażalenia na postanowienie zaskarżalne otwiera zatem jedynie zgłoszenie wniosku o doręczenie tego postanowienia z uzasadnieniem. Ustawodawca - poza wyjątkiem przewidzianym w art. 357 § 6 k.p.c., nie mającym znaczenia dla rozstrzyganego zagadnienia - nie przewidział możliwości wniesienia zażalenia bez uprzedniego złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia. Zasadę tę potwierdza przywrócenie w art. 25 lit. b ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach

cywilnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 755) obowiązku uiszczenia opłaty stałej od wniosku o doręczenie orzeczenia albo zarządzenia z uzasadnieniem zgłoszonego w terminie tygodnia ogłoszenia albo doręczenia tego orzeczenia albo zarządzenia; reaktywowanie tej opłaty – jak wyjaśniono w uzasadnieniu projektu dokonywanej zmiany – zostało skorelowane z zasadą, że złożenie wniosku o doręczenie uzasadnienia stanowi konieczną przesłankę wniesienia środka zaskarżenia.

Konieczności zgłoszenia tego wniosku nie eliminuje wskazanie w zarządzeniu - stosownie do art. 130^{1a} § 2 k.p.c. - braków zwracanego pisma procesowego.

Wytknięcie przez przewodniczącego w sentencji zarządzenia braków, z powodu których zwraca pismo stronie, nie jest tożsame z uzasadnieniem tego orzeczenia. Sposób sporządzania uzasadnienia i elementy jego treści zostały określone w art. 328 § 1 i art. 327¹ k.p.c., które stosuje się odpowiednio do postanowień i zarządzeń (art. 361 i art. 362 k.p.c.). Samo wskazanie określonego braku nie wyjaśnia przyczyn uznania go za prawnie doniosły z punktu widzenia badania warunków formalnych, jakim powinno odpowiadać pismo procesowe; komunikuje konkretne stwierdzenie, lecz nie ujawnia przesłanek, na jakich zostało ono oparte, co utrudnia a nierzadko uniemożliwia przeprowadzenie właściwej kontroli instancyjnej rozstrzygnięcia opartego na tym stwierdzeniu.

W orzecznictwie zwrócono uwagę, że wymaganie uzyskania uzasadnienia zarządzenia o zwrocie pozwu - po złożeniu stosownego wniosku - konieczne jest nawet w przypadku wskazania w sposób zwięzły zasadniczych powodów rozstrzygnięcia przy wydaniu tego zarządzenia (art. 357 § 5 w związku z art. 362 k.p.c.). Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 2 lipca 2021 r., III CZP 38/20 (nie publ.) uznał, że również w takim przypadku termin do wniesienia zażalenia biegnie od dnia doręczenia uzasadnienia sporządzonego na żądanie strony w terminie tygodnia od dnia doręczenia zarządzenia.

Zasada, zgodnie z którą w obecnym stanie prawnym złożenie wniosku o doręczenie uzasadnienia stanowi konieczną przesłanką wniesienia środka

zaskarżenia znalazła potwierdzenie również w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 20 sierpnia 2021 r., III CZP 59/20 (nie publ.), w której przyjęto, że zażalenie wniesione w terminie tygodniowym od dnia doręczenia odpisu postanowienia z uzasadnieniem, mimo niezgłoszenia wniosku, o którym mowa w art. 357 § 2¹ k.p.c., podlega odrzuceniu jako niedopuszczalne.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak w sentencji.

